



Εργαλειοθήκη
για εκπαιδευτικούς

Πώς εντοπίζουμε και
καταπολεμούμε την
παραπληροφόρηση

Το παρόν έγγραφο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά επίσημη θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2024

© Ευρωπαϊκή Ένωση, 2024

Η πολιτική της Επιτροπής για την περαιτέρω χρήση διέπεται από την απόφαση 2011/833/ΕΕ της Επιτροπής, της 12ης Δεκεμβρίου 2011, για την περαιτέρω χρήση εγγράφων της (ΕΕ L 330 της 14.12.2011, σ. 39, EL: <http://data.europa.eu/eli/dec/2011/833/oj>).

Εάν δεν ορίζεται διαφορετικά, η περαιτέρω χρήση του παρόντος εγγράφου επιτρέπεται βάσει της άδειας Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Αυτό σημαίνει ότι επιτρέπεται η περαιτέρω χρήση εφόσον αναφέρεται η πηγή και επισημαίνονται οι τυχόν αλλαγές.

Για κάθε χρήση ή αναπαραγωγή στοιχείων τα οποία δεν ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενδέχεται να απαιτείται άδεια απευθείας από τους κατόχους των σχετικών δικαιωμάτων.

Εικονογράφηση: upklyak – Freepik.com

PDF ISBN 978-92-68-13967-7

doi:10.2775/139241

NA-03-24-059-EL-N

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1. Εισαγωγή.....	4
2. Σημειώσεις για την παρουσίαση.....	8
3. Περιπτωσιολογικές μελέτες.....	14
Περιπτωσιολογική μελέτη #1 Η αυξανόμενη επιρροή του «Q».....	15
Περιπτωσιολογική μελέτη #2 Προσοχή! ορισμένοι τίτλοι ειδήσεων για την υγεία μπορεί να είναι παραπλανητικοί.....	16
Περιπτωσιολογική μελέτη #3 Είναι αληθινά τα πουλιά;.....	17
Περιπτωσιολογική μελέτη #4 Συζήτηση στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σχετικά με τις εκλογές.....	18



1. Εισαγωγή

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εργαλειοθήκη αυτή έχει σκοπό να εφοδιάσει τους/τις καθηγητές/-τριες της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με τα μέσα που χρειάζονται για να ανοίξουν στην τάξη συζήτηση σχετικά με τα σημαντικά ζητήματα που προκύπτουν από την εσφαλμένη πληροφόρηση, και ειδικότερα από την παραπληροφόρηση. Το πρόβλημα αυτό οξύνεται τα τελευταία χρόνια. Πρόκειται για ζητήματα που αφορούν την υγεία, τη δημοκρατία, το περιβάλλον και τα πολιτιστικά και νομικά πρότυπα που κυριαρχούν στις κοινωνίες μας.

Σε πολλά από τα ζητήματα αυτά δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις, γι' αυτό και στόχος του εν λόγω υλικού δεν είναι απλώς να διδαχθεί το μαθητικό κοινό τι είναι αληθινό και τι ψευδές, αλλά να προβληματιστεί σχετικά με τον τρόπο που παρουσιάζονται οι πληροφορίες και για τα κίνητρα που ενδέχεται να έχουν όσοι διαδίδουν ψευδείς ή παραπλανητικές πληροφορίες. Θα μάθουν για

τις στρατηγικές που χρησιμοποιούν συχνά όσοι διαδίδουν παραπληροφόρηση για να χειραγωγήσουν το κοινό τους, για τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές/-τριες μπορούν να αποφύγουν την εξαπάτηση από τα μέσα ενημέρωσης, και επίσης πώς να συζητούν με όσους έχουν πέσει θύματα παραπληροφόρησης.

Το εκπαιδευτικό προσωπικό έχει βασικό ρόλο στη συζήτηση για την παραπληροφόρηση. Για περισσότερους πόρους σχετικά με τον τρόπο σχεδιασμού των μαθημάτων για την παραπληροφόρηση και τον ψηφιακό γραμματισμό γενικότερα, ανατρέξτε στις [«Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης»](#) που έχει εκδώσει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.



**ΑΠΟΚΤΗΣΤΕ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟΘΗΚΗΣ ΚΑΝΟΝΤΑΣ ΚΛΙΚ ΕΔΩ**

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΟ

- **Εισαγωγική παρουσίαση** (σε μορφή PPT)
 - Τα ενσωματωμένα βίντεο στο YouTube είναι στα αγγλικά/ρωσικά, αλλά υπάρχουν μεταφρασμένες απομαγνητοφωνήσεις
 - Οι εξηγήσεις και οι περιγραφές είναι διαθέσιμες στην ενότητα Σημειώσεις κάτω από κάθε διαφάνεια
- **4 περιπτωσιολογικές μελέτες για ομαδική εργασία** με ερωτήσεις προς συζήτηση (σελίδες 15-18 του παρόντος εγγράφου).



ΣΕ ΤΙ ΧΡΗΣΙΜΕΥΕΙ;

Η παρούσα εργαλειοθήκη έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να ενημερώσει αρχικά τους νέους ανθρώπους για το φαινόμενο της παραπληροφόρησης —βοηθώντας να κατανοηθούν οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν, εξηγώντας τον τρόπο με τον οποίο οι μαθητές/-τριες μπορούν να μάθουν περισσότερα και να προστατευτούν και δίνοντας τη δυνατότητα διεξοδικής εξέτασης συγκεκριμένων παραδειγμάτων. Η πρόσβαση στην εργαλειοθήκη είναι ανοιχτή και δωρεάν για όλα τα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Αν και μπορεί να προσαρμοστεί για κάθε ηλικιακή ομάδα, η κύρια ομάδα-στόχος είναι το εφηβικό κοινό ηλικίας 15 έως 18 ετών.

ΤΡΟΠΟΣ ΧΡΗΣΗΣ ΤΗΣ

Η εργαλειοθήκη έχει σχεδιαστεί έτσι ώστε να απαιτεί 1 ή 2 μαθήματα μιας μέσης σχολικής τάξης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Η παρουσίαση σε μορφή PowerPoint περιλαμβάνει συνδέσμους προς διάφορα βίντεο. Για το κάθε μάθημα, αρκεί 1 ή 2 από τα βίντεο αυτά προκειμένου να διδάξετε τα βασικά σημεία —τα υπόλοιπα μπορείτε να τα χρησιμοποιήσετε αν έχετε χρόνο ή αν θέλετε να κατανείμετε το υλικό σε περισσότερα μαθήματα. Είναι στη διακριτική ευχέρεια του/της καθηγητή/-τριας να αποφασίσει ποια βίντεο θα ταίριαζαν καλύτερα σε κάθε τάξη και θα μπορούσαν να προκαλέσουν πιο ενδιαφέρουσες συζητήσεις.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ;

Στις «[Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς](#)», η παραπληροφόρηση ορίζεται ως η «επαληθεύσιμα ψευδής ή παραπλανητική πληροφορία που δημιουργείται, παρουσιάζεται και διαδίδεται για οικονομικό όφελος ή για την εσκεμμένη εξαπάτηση του κοινού». Η εσφαλμένη πληροφορία είναι «επαληθεύσιμα ψευδής πληροφορία που διαδίδεται χωρίς πρόθεση παραπλάνησης».

Η παρούσα εργαλειοθήκη έχει σκοπό να βοηθήσει τους/τις μαθητές/-τριες ώστε να εντοπίζουν τεχνικές χειραγώγησης και να αναπτύξουν τις δεξιότητες που χρειάζονται προκειμένου να αξιολογούν οι -ες τις πληροφορίες. Περισσότερες πληροφορίες για τους ορισμούς θα βρείτε στις προαναφερόμενες «Κατευθυντήριες γραμμές» και στην [ενότητα EUvsDisinfo Learn](#).

ΟΙ ΣΥΝΙΣΤΩΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΤΑ ΕΞΗΣ:



ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ



ΕΛΑΧΙΣΤΟΣ
ΑΠΑΙΤΟΥΜΕΝΟΣ ΧΡΟΝΟΣ



ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΥΛΙΚΟ

Παρουσίαση με θέμα την κατανόηση της παραπληροφόρησης (διαφάνειες 1-21)

35 λεπτά

Παρουσίαση σε μορφή PowerPoint, απομαγνητοφωνήσεις των βίντεο, διαδραστική συζήτηση

Ομαδική εργασία (ομάδες έως και 5-6 μαθητών) (διαφάνεια 23)

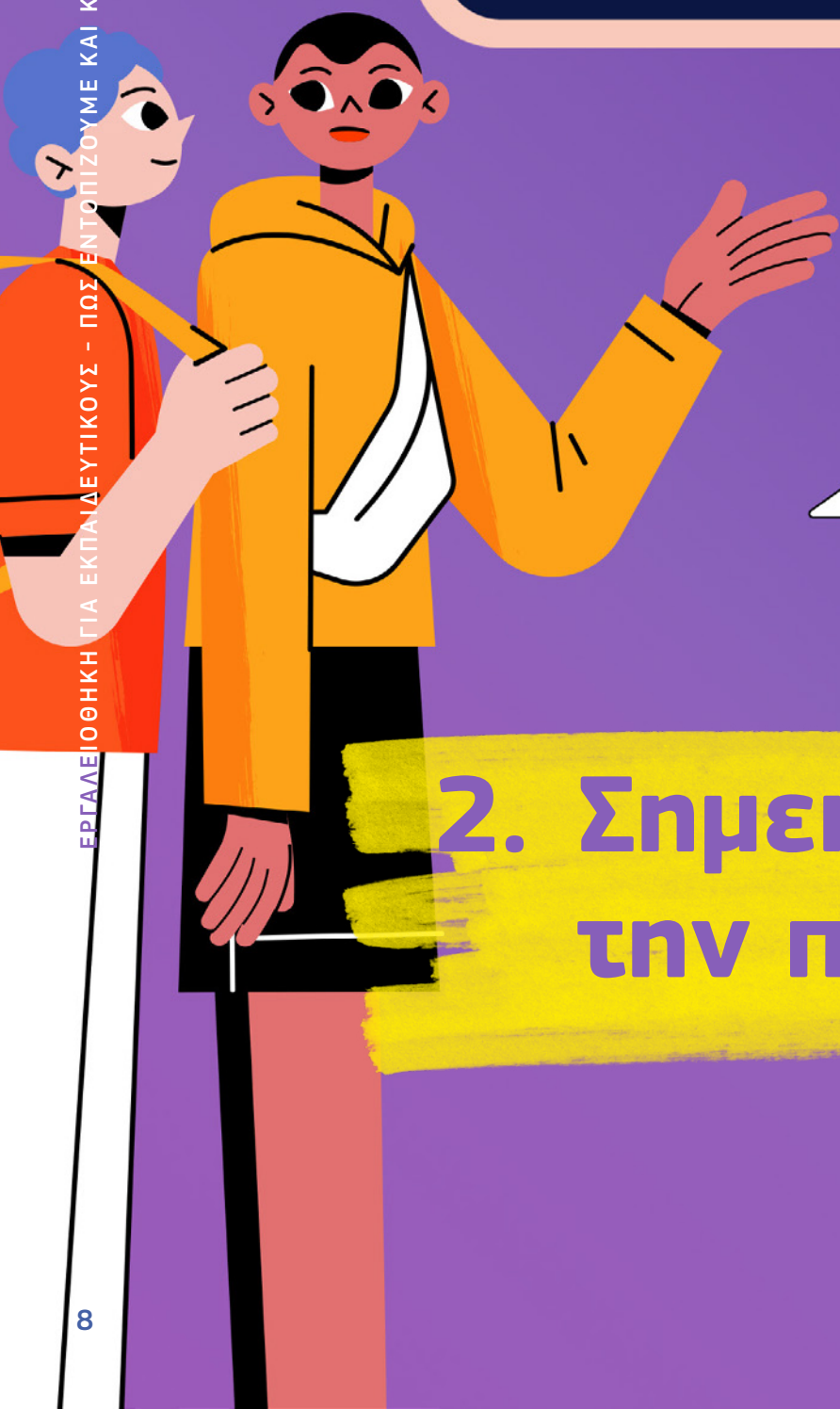
15-25 λεπτά

Περιπτωσιολογικές μελέτες (και παρουσίαση σε μορφή PowerPoint ως σημείο αναφοράς)

Ομαδικές παρουσιάσεις και συζήτηση

25 λεπτά για κάθε ομάδα

Περιπτωσιολογικές μελέτες



2. Σημειώσεις για την παρουσίαση

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Εάν διαθέτετε περισσότερο χρόνο, θα μπορούσατε να διευρύνετε την ενότητα «Πώς λειτουργεί η παραπληροφόρηση» (π.χ. επιμένοντας περισσότερο στην παρουσίαση εξωτερικών πηγών και συζητώντας τα διάφορα παραδείγματα στην τάξη) ή να αφιερώσετε περισσότερο χρόνο στην ομαδική εργασία. Αν θέλετε να σχεδιάσετε περισσότερες μαθησιακές δραστηριότητες, μπορείτε επίσης να χρησιμοποιήσετε τις [Κατευθυντήριες γραμμές για διδάσκοντες και εκπαιδευτικούς σχετικά με την αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης και την προώθηση του ψηφιακού γραμματισμού μέσω της εκπαίδευσης και της κατάρτισης](#) που εξέδωσε η Επιτροπή.

Είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι η ελευθερία της έκφρασης αποτελεί βασική αξία της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Στόχος αυτού του μαθήματος δεν είναι να διδάξουμε στους/στις μαθητές/-τριες τι «επιτρέπεται» να πουν, αλλά να τους/τις ευαισθητοποιήσουμε ώστε να έχουν κριτικό πνεύμα γενικά

και, ειδικότερα, να μην πέφτουν θύματα χειραγώγησης από άτομα ή οργανώσεις που διαδίδουν ψευδείς πληροφορίες προκειμένου να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη στη δημοκρατία, στην επιστήμη και στους θεσμούς που επηρεάζουν τη ζωή όλων μας. Τα ισχυρά, ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης και μια υγιής δημοκρατία, όπου ακούγονται πολλές διαφορετικές φωνές και απόψεις, είναι επίσης ζωτικής σημασίας για την αποφυγή της παραπληροφόρησης, οπότε το ζητούμενο δεν είναι ο περιορισμός της ελευθερίας του λόγου, αλλά η προστασία της, και αυτό επιτυγχάνεται με το να δείξουμε στους/στις μαθητές/-τριες πώς να αναγνωρίζουν τις προσπάθειες χειραγώγησης.

Δεν συνιστούμε τη χρήση του όρου «fake news» (ψευδείς ειδήσεις), διότι μερικές φορές χρησιμοποιείται για την άσκηση κριτικής στα ανεξάρτητα μέσα ενημέρωσης.



Σημείωση: Η παραπληροφόρηση είναι ευαίσθητο θέμα και γι' αυτό μπορεί να προτιμάτε να χρησιμοποιήσετε τα εναλλακτικά παραδείγματα που παρέχονται στη σελίδα 12 παρακάτω εάν ταιριάζουν περισσότερο στην τάξη σας. Επίσης, μπορείτε να βρείτε άλλες περιπτωσιολογικές μελέτες που είναι πιο κατάλληλες για τους/τις μαθητές/-τριές σας ή να ζητήσετε να εντοπίσουν οι ίδιοι/-ες άλλες περιπτώσεις, ως ομαδική εργασία.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ διαφάνειες 1-2

→ Στόχος εδώ είναι απλώς να αρχίσουν οι μαθητές/-τριες να σκέφτονται τι συνιστά παραπληροφόρηση.

ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ; διαφάνειες 3-8→ **Γιατί να θέλει κάποιος να διαδώσει αναληθείς πληροφορίες;**

Είναι μια καλή ευκαιρία για ζωντανή συζήτηση.

Οι ψευδείς πληροφορίες δεν διαδίδονται κατ' ανάγκη μόνο για παραπληροφόρηση.

→ Το **χιουμοριστικό περιεχόμενο** μπορεί εύκολα να παρερμηνευτεί και να εκληφθεί ως πραγματική είδηση, ιδίως εάν προέρχεται από πλατφόρμα ή πολιτιστικό πλαίσιο με το οποίο δεν είμαστε εξοικειωμένοι.

→ Ομοίως, είναι εύκολο να παρασυρθούμε από **εσφαλμένη πληροφόρηση** όταν έχουμε αβεβαιότητα ή φόβο για μια νέα τεχνολογία (π.χ. τεχνολογία 5G/6G) ή αισθανόμαστε πιθανόν ότι απειλείται η ζωή ή η υγεία μας (π.χ. COVID-19). Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο διεξάγονται διάφορες μελέτες εκτίμησης επιπτώσεων, για παράδειγμα

πριν από τη διάθεση νέων τεχνολογιών ή φαρμάκων στην αγορά. Ωστόσο, οι μελέτες αυτές απαιτούν χρόνο και στο μεταξύ μπορεί να διαδοθούν διάφορες ιστορίες, διότι οι άνθρωποι που τις διαδίδουν πιστεύουν ότι είναι αληθινές και δεν συνειδητοποιούν ότι, χωρίς να το θέλουν, εξαπατούν τους άλλους ή και τους βλάπτουν (βλ. διαφάνεια 7).

→ Σε ορισμένες περιπτώσεις, είναι δυνατόν να διαδίδονται από πρόθεση ψευδείς ιστορίες για να παραπλανήσουν το κοινό, και στην περίπτωση αυτή μιλάμε για **παραπληροφόρηση**. Όσοι τις διαδίδουν μπορεί να χρησιμοποιούν πολλές και διαφορετικές τεχνικές, όπως είναι η συναισθηματική χειραγώγηση, για να προκαλέσουν ισχυρά συναισθήματα και να αποσπάσουν την προσοχή από την αλήθεια, για παράδειγμα ζητώντας από έναν ηθοποιό να παραστήσει το θύμα μιας κατάστασης (βλ. διαφάνεια 8).

Στόχος εδώ είναι να κατανοήσει το μαθητικό κοινό πόσο εύκολα μπορούμε να παρασυρθούμε —**κανένας δεν είναι αλάθητος, και το να πιστεύουμε ότι κανείς δεν μπορεί να μας κοροϊδέψει μας κάνει στην πραγματικότητα πιο ευάλωτους.**



ΠΩΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ Η ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ; διαφάνειες 9-14

- Μια ανοιχτή και ανεκτική κοινωνία είναι πολύ πιο ανθεκτική στην παραπληροφόρηση και σε άλλες μορφές χειραγώγησης: η παραπληροφόρηση χρησιμοποιείται για να χωρίσει τους ανθρώπους και να οξύνει εσωτερικές διαφορές και υφιστάμενες συγκρούσεις ή αντιπαραθέσεις.
- Αυτοί που διαδίδουν ψευδείς πληροφορίες έχουν στόχο να κατακλύσουν τον χώρο της πληροφόρησης, έτσι ώστε να μας δημιουργήσουν σύγχυση ή να μας εξουθενώσουν και να μην ξέρουμε πλέον ποιον να εμπιστευτούμε· και για να το πετύχουν, χρησιμοποιούν διάφορες τεχνικές.
- Η παραπληροφόρηση μπορεί να διαδοθεί πολύ εύκολα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης — δόλωμα για κλικ, μπoτς, ψευδείς ιστορίες και άλλα.
- Deepfakes (προϊόντα βαθυπαραποίησης) — η τεχνητή νοημοσύνη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη δημιουργία πειστικών πλαστών εικόνων. (βίντεο)
[Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τα προϊόντα βαθυπαραποίησης εδώ.](#)
- Για την παραπληροφόρηση χρησιμοποιούνται και παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης, όπως φαίνεται από το παράδειγμα της Russia Today, μιας ρωσικής κρατικής πλατφόρμας μέσων ενημέρωσης της οποίας έχει ανασταλεί η άδεια ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης στην ΕΕ.
- Ένα σύντομο βίντεο δείχνει πώς μπορούν να χρησιμοποιηθούν εικόνες αποκομμένες από το πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται για τη δημιουργία ψευδούς αφήγησης. (βίντεο)



ΠΩΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΥΜΕ ΤΗΝ ΠΑΡΑΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ διαφάνειες 15-20

- **Αφιερώστε χρόνο** στην αντιμετώπιση της παραπληροφόρησης — μην παρασυρθείτε και απαντήσετε αμέσως, πρώτα ελέγξτε τα γεγονότα και αναζητήστε πιθανές εξηγήσεις.
- **Πώς να ελέγξετε τα γεγονότα** — ορισμένες ερωτήσεις που μπορείτε να θέσετε στον εαυτό σας όταν κάτι σας φαίνεται ότι θα μπορούσε να είναι παραπληροφόρηση και πόροι που μπορούν να σας βοηθήσουν να ελέγξετε αν μια ιστορία έχει ήδη αποδειχθεί ψευδής από επαγγελματίες ελεγκτές γεγονότων.
- **Πώς να μιλήσετε σε άτομα που γνωρίζετε** για την παραπληροφόρηση.

ΤΙ ΚΑΝΕΙ Η ΕΕ; διαφάνεια 21

- Μάθετε [περισσότερα για τη δράση της ΕΕ κατά της παραπληροφόρησης στο διαδίκτυο εδώ.](#)
- Μπορείτε να βρείτε την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στο [Instagram](#), στο [Facebook](#) και στο [X \(Twitter\)](#).
- Μπορείτε να βρείτε το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο στο [Instagram](#), στο [Facebook](#) και στο [X \(Twitter\)](#).
- Μπορείτε να βρείτε τα πιο πρόσφατα παραδείγματα παραπληροφόρησης και την πραγματική ιστορία στο [EUvsDisinfo.eu](#) [ή στο [YouTube](#), στο [Facebook](#) ή στο [X \(Twitter\)](#)].

ΟΜΑΔΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ, ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΤΥΠΙΚΩΝ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΩΝ ΕΣΦΑΛΜΕΝΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ διαφάνεια 23

Χωρίστε την τάξη σε ομάδες έως και 5-6 μαθητών/-τριών. Αναθέστε μια περιπτωσιολογική μελέτη σε κάθε ομάδα. Δώστε στους/στις μαθητές/-τριες περίπου 15 λεπτά για να διαβάσουν την περιπτωσιολογική μελέτη και τις ερωτήσεις, και στη συνέχεια άλλα 20-25 λεπτά για τις παρουσιάσεις κάθε ομάδας και τη συζήτηση στην τάξη.

- Μια επικίνδυνη νέα θεωρία συνωμοσίας που έχει δημιουργήσει ένα κίνημα με χαρακτηριστικά σέκτας διαδίδεται πλέον ταχύτατα στην Ευρώπη
- Αντιδεοντολογική και παραπλανητική διαφήμιση για το «απίστευτα αποτελεσματικό» φάρμακο X
- Είναι αληθινά τα πουλιά; Παρωδία θεωρίας συνωμοσίας
- Αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σχετικά με τις εκλογές

Επισημαίνεται ότι δεν αποτελούν όλες οι περιπτωσιολογικές μελέτες παραδείγματα παραπληροφόρησης, αλλά είναι όλες σημαντικές για την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών/-τριών όσον αφορά τον εντοπισμό αναξιόπιστων πληροφοριών κατά την πλοήγηση.

Σημείωση: Τα παραδείγματα αυτά αποτελούν έτοιμο προς χρήση υλικό, αλλά μπορείτε να βρείτε και άλλες περιπτωσιολογικές μελέτες καταλληλότερες για την τάξη σας ή να ζητήσετε από την τάξη να εντοπίσει παρόμοιες περιπτώσεις, ως ομαδική εργασία. Για παράδειγμα, θεωρίες συνωμοσίας (οι κυβερνήσεις ευθύνονται για τη μετάδοση της COVID-19, εξωγήινοι στην Περιοχή 51 κ.ά.), ψευδείς πληροφορίες σε θέματα υγείας, ψευδή γεγονότα σχετικά με μειονοτικές ομάδες... Θα ήταν ίσως χρήσιμο να αφήσετε τους/τις μαθητές/-τριες να κάνουν την έρευνά τους στο διαδίκτυο για τις περιπτώσεις που θα τους αναθέσετε, έτσι ώστε να δουν και μόνοι/-ες τους τι πληροφορίες υπάρχουν. Για να πάρετε ιδέες, ρίξτε μια ματιά στις πηγές που αναφέρονται στις διαφάνειες 19 και 20.



ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ

- Προϊόν βαθυπαραποίησης δείχνει τον Ουκρανό πρόεδρο Volodymyr Zelenskyy να ανακοινώνει την παράδοση στη Ρωσία
- Σατιρικό άρθρο σχετικά με δήλωση του Βατικανού ότι ο Χριστός δεν θα επιστρέψει αναφέρεται ως γεγονός σε αμερικανικό ιστότοπο
- Η γερμανική αστυνομία κατηγορείται ότι σκηνοθέτησε ψεύτικη σύλληψη της Greta Thunberg — Σύνδεσμος 1
- Η γερμανική αστυνομία κατηγορείται ότι σκηνοθέτησε ψεύτικη σύλληψη της Greta Thunberg — Σύνδεσμος 2
- Ψευδές στιγμιότυπο οθόνης με ρεπορτάζ ιρλανδικής εφημερίδας με θέμα «ασυμπτωματική υπερθέρμανση του πλανήτη»
- Φώτα στον ουρανό πάνω από τη Χαβάη «αποδεικνύουν» ότι οι πυρκαγιές ξεκίνησαν από λείζερ

ΘΕΩΡΙΕΣ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ

- Η Γη είναι επίπεδη
- Θεωρίες συνωμοσίας για τον θάνατο της πριγκίπισσας Νταϊάνα
- Ο Έλβις είναι ζωντανός





3. Περιπτωσιολογικές μελέτες

ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ #1 Η ΑΥΞΑΝΟΜΕΝΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ «Q»

Τι κοινό έχουν ο πρώην πρόεδρος των ΗΠΑ Barack Obama, η πρώην υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ και υποψήφια για την προεδρία Hillary Clinton, ο Γάλλος πρόεδρος Emmanuel Macron, η τραγουδίστρια Lady Gaga, η πιτσαριά Comet Ping Pong στην Ουάσινγκτον, ο ιδρυτής της Microsoft Bill Gates και ο ηθοποιός Tom Hanks; Σύμφωνα με τους υποστηρικτές της θεωρίας συνωμοσίας QAnon, ανήκουν όλοι σε σατανιστικό κύκλωμα εμπορίας παιδιών που περιλαμβάνει διασημότητες και εκπροσώπους της πολιτικής και της επιχειρηματικής ελίτ· ο πρώην πρόεδρος των ΗΠΑ Donald Trump φέρεται να έχει στρατολογήσει από κάποιους στρατηγούς για να αποκαλύψει αυτό το δίκτυο και να τερματίσει τον έλεγχό του επί της κυβέρνησης και των μέσων ενημέρωσης, που αποκαλούνται επίσης «το βαθύ κράτος». Η θεωρία διαδίδεται από μια ανώνυμη διαδικτυακή προσωπικότητα που χρησιμοποιεί την κωδική ονομασία «Q» και ισχυρίζεται ότι είναι υψηλόβαθμος αξιωματούχος της κυβέρνησης των ΗΠΑ με ανώτατη εξουσιοδότηση ασφάλειας, που του παρέχει πρόσβαση σε διαβαθμισμένες πληροφορίες.

Η QAnon εμφανίστηκε σε περιθωριακά φόρουμ συζήτησης στο διαδίκτυο όπως το 4chan και το 8chan, με τις πρώτες αναρτήσεις να χρονολογούνται ήδη από το 2017, αλλά έκτοτε έχει γνωρίσει ευρεία διάδοση στις πλατφόρμες μέσων κοινωνικής δικτύωσης. Βασικό χαρακτηριστικό της QAnon που κατέστησε δυνατή τη γρήγορη εξάπλωσή της είναι ο συμμετοχικός χαρακτήρας της: ο «Q» αναρτά τακτικά ενδείξεις σε φόρουμ συζήτησης (γνωστές και ως «Q Drops»), καλώντας τους ακολούθους να διεξαγάγουν τη δική τους έρευνα για να λύσουν το μυστήριο και να βρουν την αλήθεια πίσω από τις διάφορες θεωρίες. Από το δεύτερο μισό του 2019 η QAnon έχει διεισδύσει σε ευρωπαϊκούς ιστότοπους και σελίδες των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και έχει μετασχηματιστεί σε τοπικά κινήματα, προσαρμοζόμενη στα τοπικά αφηγήματα και πλαίσια, κυρίως στη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Επίσης, υφιστάμενες ομάδες, όπως ακροδεξιά κινήματα στη Γερμανία, έχουν υιοθετήσει κι αυτές αφηγήματα της QAnon σε ορισμένες περιπτώσεις. Το πανίσχυρο «βαθύ κράτος» που

βρίσκεται στο επίκεντρο των αφηγημάτων της υποτίθεται ότι δεν γνωρίζει σύνορα: Ευρωπαίοι πολιτικοί όπως ο Emmanuel Macron και ελίτ έχουν επίσης περιγραφεί ως «πίονια του βαθέος κράτους» από τοπικούς ακολούθους της QAnon, ενώ η γερμανική κυβέρνηση κατηγορείται ότι διαχειρίζεται μυστικό δίκτυο παιδοφιλίας.

Ήταν αναμενόμενο η πανδημία COVID-19 να επιδεινώσει ακόμα περισσότερο την κατάσταση. Οι άνθρωποι ήταν εγκλωβισμένοι στο σπίτι, αφιέρωναν πολύ περισσότερο χρόνο στο διαδίκτυο και συχνά δεν έμεναν ικανοποιημένοι από τους περιορισμούς και τα μέτρα της κυβέρνησής τους για την αντιμετώπιση της επιδημικής έξαρσης (χρήση μάσκας, κοινωνική αποστασιοποίηση, περιορισμοί της κυκλοφορίας και ταξιδιωτικοί περιορισμοί). Στο πλαίσιο αυτό, αναπτύχθηκαν διάφορα αφηγήματα της QAnon, από θεωρίες σύμφωνα με τις οποίες ο κορονοϊός ήταν βιολογικό όπλο που απελευθερώθηκε από το «βαθύ κράτος» μέχρι το ότι ο Bill Gates σχεδίασε τάχα την πανδημία για να επιβάλει μαζικούς εμβολιασμούς και να ελέγξει τον παγκόσμιο πληθυσμό.

Μπορείτε επίσης [να παρακολουθήσετε αυτό το βίντεο για την QAnon](#).



?! ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Μπορείτε να εντοπίσετε ένα κοινό θέμα πίσω από τα αφηγήματα της QAnon που εξαπλώνονται στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη;
2. Τι κάνει το κίνημα QAnon «ελκυστικό» στους ακολούθους; Τι το διαφοροποιεί από άλλες θεωρίες συνωμοσίας;
3. Μπορείτε να εντοπίσετε άλλες ιστορικές στιγμές ή κρίσιμα γεγονότα που έχουν προκαλέσει παρόμοια κύματα θεωριών συνωμοσίας και παραπληροφόρησης σε όλο τον κόσμο; Ποιο είναι το κοινό τους σημείο;
4. Απ' όσα συζητήσαμε προηγουμένως σχετικά με τους στόχους των φορέων παραπληροφόρησης, πώς πιστεύετε ότι μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα αφηγήματα της QAnon από ξένες δυνάμεις για να θέσουν στο στόχαστρο την Ευρώπη και να την αποδυναμώσουν;

ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ #2

ΠΡΟΣΟΧΗ! ΟΡΙΣΜΕΝΟΙ ΤΙΤΛΟΙ ΕΙΔΗΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΑΡΑΠΛΑΝΗΤΙΚΟΙ

του Robert H. Shmerling, MD, ανώτερου αρχισυντάκτη, Harvard Health Publishing, μέλους της συντακτικής συμβουλευτικής επιτροπής, Harvard Health Publishing. Νοέμβριος 2021.

Έπρεσε ποτέ το μάτι σας σε έναν τίτλο που τράβηξε την προσοχή σας, αλλά απογοητευθήκατε μετά από το άρθρο; Ή, ακόμη χειρότερα, μήπως διαπιστώσατε ότι ο εντυπωσιακός τίτλος ήταν εντελώς παραπλανητικός; Δεν είστε οι μόνοι, έχει συμβεί και σ' εμένα.

Ο αντίκτυπος ενός καλοσχεδιασμένου τίτλου μπορεί να είναι μεγάλος, επειδή συνήθως πρώτα ρίχνουμε μια ματιά στους τίτλους και στη συνέχεια αποφασίζουμε αν θα διαβάσουμε το άρθρο ή όχι.

Όπως οι ειδήσεις [που αφορούν τη φαρμακευτική έρευνα](#) μπορεί να είναι παραπλανητικές ή να προκαλούν σύγχυση, έτσι και οι τίτλοι σε άρθρα για την υγεία μπορούν να σας εξαπατήσουν. Προσέξτε αυτές τις παγίδες.

Όταν τα ευρήματα μιας μελέτης υπερτονίζονται...

- **Η μελέτη έγινε σε ανθρώπους;** Εάν μια μελέτη καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ένα φάρμακο είναι ασφαλές και αποτελεσματικό για μια σοβαρή νόσο, αυτό είναι τρομερή είδηση. Αν όμως η μελέτη έγινε σε ποντικούς; Με την παράλειψη αυτής της σημαντικής λεπτομέρειας από τον τίτλο υπερτονίζουμε τη σημασία της μελέτης.
- **Δραματικός τόνος.** Η χρήση φράσεων όπως «επαναστατικό φάρμακο» ή «σωτήρια θεραπεία» συνηθίζεται στους τίτλους ιατρικών ειδήσεων. Ωστόσο, οι συνταρακτικές ανακαλύψεις στην ιατρική είναι μάλλον σπάνιες. Αυτή είναι η φύση της επιστήμης — οι γνώσεις συσσωρεύονται αργά, και κάθε επιστημονική ανακάλυψη έρχεται να προστεθεί σε όσα γνωρίζει ήδη η επιστήμη.
- **Υπερβολή.** Στους τίτλους γίνονται συχνά άλματα πίστης όταν παρουσιάζονται συνοπτικά τα αποτελέσματα μιας μελέτης. Για παράδειγμα, εάν οι ερευνητές βρουν έναν νέο τύπο κυττάρων στο αίμα που αυξάνονται όταν μια νόσος επιδεινώνεται, ενδέχεται να υποθέσουν ότι οι θεραπείες για τη μείωση των εν λόγω κυττάρων μπορούν να ελέγξουν τη νόσο. «Ερευνητές

ανακαλύπτουν νέα θεραπεία!» διακηρύσσει ο τίτλος. Αυτό ενδεχομένως να συμβεί μια μέρα, αλλά δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα αφού η θεραπεία δεν έχει καν αξιολογηθεί.

- **Παράβλεψη του σημαντικότερου αποτελέσματος.** Αντί να εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο μια θεραπεία επιδρά στην καρδιακή νόσο, ας πούμε, οι μελέτες μπορεί να αξιολογούν τον τρόπο με τον οποίο η θεραπεία επιδρά σ' έναν παράγοντα κινδύνου για τη νόσο. Ένα καλό παράδειγμα είναι η χοληστερίνη. Είναι πολύ σημαντικό να μειώνει ένα φάρμακο τη χοληστερίνη, αλλά θα ήταν ακόμα καλύτερο να μειώνει τη συχνότητα εμφάνισης των καρδιαγγειακών παθήσεων και το ποσοστό των θανάτων. Σπάνια οι τίτλοι αποτυπώνουν τη σημαντική διαφορά μεταξύ ενός «υποκατάστατου δείκτη» (όπως ένας παράγοντας κινδύνου) και του σημαντικότερου αποτελέσματος (όπως τα ποσοστά θανάτων).



Πηγή: Harvard Health Publishing Blog, 21 Νοεμβρίου < 2021. Συντομευμένο.

?! ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Ποιες είναι οι πιθανές αρνητικές επιπτώσεις των υπερβολικών ή ανακριβών τίτλων ειδήσεων που αφορούν την επιστημονική έρευνα (ιδίως την ιατρική);
2. Μπορείτε να σκεφτείτε (ή να βρείτε) παραδείγματα άρθρων που φθάνουν σε υπερβολές ως προς τα πορίσματα της επιστημονικής έρευνας;
3. Πιστεύετε ότι οι άνθρωποι θα εξακολουθούσαν να διαβάζουν ή να βλέπουν ειδήσεις σχετικά με την ιατρική έρευνα εάν οι πληροφορίες που παρουσιάζονταν ήταν ακριβείς;
4. Πώς μπορούμε να διασφαλίσουμε ότι δεν θα μας παραπλανήσει η παρουσίαση των αποτελεσμάτων μιας έρευνας με υπερβολικά δραματικό τόνο;

ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ #3 ΕΙΝΑΙ ΑΛΗΘΙΝΑ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ;

Έχετε δει κανένα πουλί πρόσφατα; Παρατηρήσατε κάτι παράξενο; Το 2017 άρχισαν να εμφανίζονται σε διαδηλώσεις πλακάτ που έγραφαν «Birds Aren't Real» (Τα πουλιά δεν είναι αληθινά), και παράλληλα άρχισε να διαδίδεται μια θεωρία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σύμφωνα με την οποία αυτά που έμοιαζαν με πουλιά ήταν στην πραγματικότητα μη επανδρωμένα αεροσκάφη (drones). Οι υπέρμαχοι της θεωρίας ισχυρίζονται ότι όλα τα πουλιά στις Ηνωμένες Πολιτείες εξοντώθηκαν από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση μεταξύ 1959 και 1971 και αντικαταστάθηκαν από μη επανδρωμένα αεροσκάφη που κατασκοπεύουν τους πολίτες. Ισχυρίζονται επίσης ότι αυτό συνέβη και σε άλλες χώρες, αν και δεν αναφέρεται συγκεκριμένα καμία χώρα της ΕΕ.

Όπως παρατηρείται και με άλλες θεωρίες συνωμοσίας, υπάρχουν ορισμένες ασυνέπειες στους ισχυρισμούς των οπαδών της, αλλά ας δούμε μερικούς από αυτούς:

- Οι κουτσουλιές των πουλιών πέφτουν πολύ συχνά πάνω στα αυτοκίνητα για να είναι σύμπτωση: πρόκειται για υγρό που χρησιμεύει για την παρακολούθηση των κινήσεών μας.
- Τα αυγά και το κρέας που τρώμε είναι στην πραγματικότητα «100 % συνθετικά» και τα φτιάχνει η κυβέρνηση των ΗΠΑ για να πάψει ο κόσμος να την υποπεύεται.
- Ο πρόεδρος John F. Kennedy δολοφονήθηκε από την κυβέρνηση των ΗΠΑ γιατί δεν ήθελε να εξοντωθούν τα πουλιά.

Παρόλο που ο πρωτεργάτης του κινήματος, ο Peter McIndoe, ισχυριζόταν για χρόνια ότι πίστευε πραγματικά αυτά που έλεγε, τα τελευταία χρόνια έχει παραδεχθεί ότι πρόκειται για σατιρική θεωρία συνωμοσίας, η οποία γεννήθηκε από απογοήτευση λόγω της διάδοσης πολλών θεωριών συνωμοσίας κατά τη διάρκεια της προεδρίας Trump.

[Περισσότερα για τη θεωρία συνωμοσίας «Birds Aren't Real» μπορείτε να διαβάσετε εδώ.](#) Αλλά αυτή δεν είναι η μόνη «ψευδής» θεωρία συνωμοσίας που κυκλοφορεί — μπορείτε επίσης [να διερευνήσετε τη θεωρία συνωμοσίας για το Μπίλεφελντ.](#)

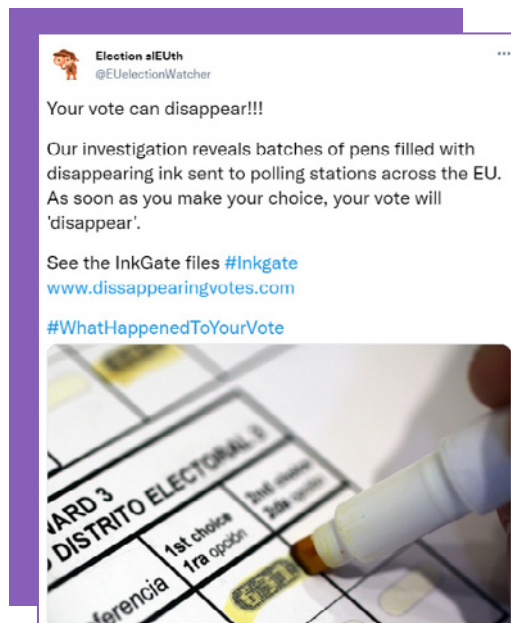
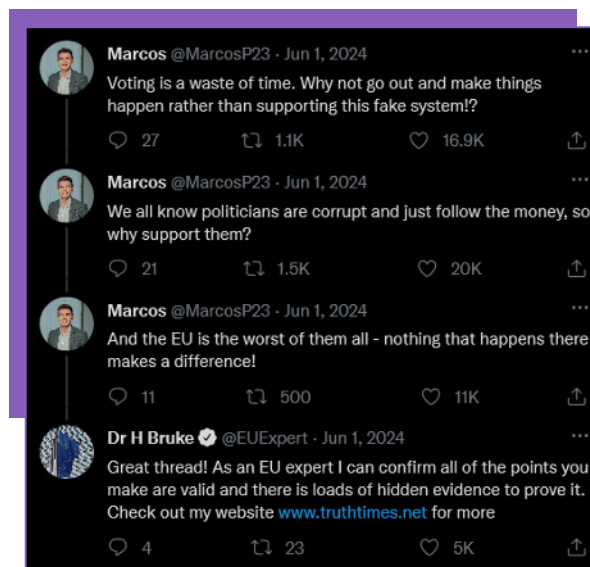
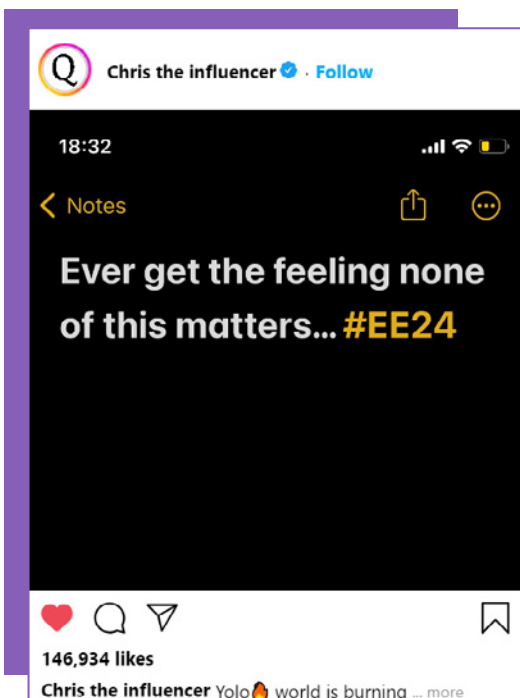


?! ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Κατά τη γνώμη σας, υπάρχουν άνθρωποι που πιστεύουν αυτή τη θεωρία;
2. Τι κοινό έχει αυτή η θεωρία με τις «πραγματικές» θεωρίες συνωμοσίας για τις οποίες έχετε ακούσει;
3. Κατά τη γνώμη σας, για ποιον λόγο οι άνθρωποι αρχίζουν να πιστεύουν σε θεωρίες συνωμοσίας;
4. Αποτελούν οι σατιρικές θεωρίες συνωμοσίας έναν καλό τρόπο για την καταπολέμηση των «πραγματικών»;

ΠΕΡΙΠΤΩΣΙΟΛΟΓΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ #4 ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΑ ΜΕΣΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΔΙΚΤΥΩΣΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΚΛΟΓΕΣ

Ρίξτε μια ματιά στις παρακάτω αναρτήσεις στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Δεν είναι πραγματικές, αλλά εμπνέονται από τις κάθε είδους αναρτήσεις που τείνουν να εμφανίζονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης τις παραμονές των εκλογών. Θα πρέπει να θυμόμαστε ότι μικρές παρατυπίες και ανθρώπινα σφάλματα μπορεί να παρατηρηθούν σε όλες τις εκλογικές αναμετρήσεις και ότι υπάρχουν καθιερωμένες διαδικασίες για τον έλεγχο των σχετικών καταγγελιών σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Ωστόσο, συχνά οι εκλογές γίνονται στόχος συντονισμένης παραπληροφόρησης, στο πλαίσιο της οποίας διαδίδεται ότι υπήρξε νοθεία, σημειώθηκαν παρατυπίες κ.λπ.



Οι εικόνες δημιουργήθηκαν με Tweetgen.com και Zeob.com

9! ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

1. Συμφωνείτε με κάποιο από τα επιχειρήματα που διατυπώνονται σε αυτές τις αναρτήσεις; Γιατί (όχι);
2. Ποια πιστεύετε ότι μπορεί να είναι τα κίνητρα όσων αναρτούν τέτοια πράγματα στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης;
3. Τι αντίκτυπο πιστεύετε ότι θα μπορούσαν να έχουν αυτές οι αναρτήσεις στις εκλογές;
4. Αν κάποιος από τους φίλους σας αναρτούσε κάτι τέτοιο στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, πώς θα αντιδρούσατε;



Υπηρεσία Εκδόσεων
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

PDF ISBN 978-92-68-13967-7 doi:10.2775/139241 NA-03-24-059-EL-N